

Відпустки медичних працівників: порядок та умови надання

Основні щорічні відпустки

Медичним працівникам, як і усім працюючим в Україні, встановлено основну щорічну відпустку тривалістю не менше 24 календарних днів за відпрацьований робочий рік, який відраховується від дня укладення трудового договору. Щорічна основна відпустка інвалідам I та II груп надається тривалістю 30 календарних днів, інвалідам III групи — 26 календарних днів, а особам віком до 18 років — 31 календарний день. Медичним працівникам, які були заражені вірусом імунодефіциту людини або захворіли на СНІД внаслідок виконання професійних обов'язків, згідно з Законом України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та соціальний захист населення» від 3 березня 1998 р. № 155/98-ВР встановлено щорічну основну відпустку тривалістю 56 календарних днів. Законом України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» від 5 липня 2001 р. № 2586-111 передбачено право на відпустку тривалістю не менш як 36 календарних днів працівникам протитуберкульозних закладів, які надають медичну допомогу хворим на активні форми туберкульозу, працюють із живими збудниками туберкульозу чи матеріалами, що їх містять. Керівним працівникам та викладачам медичних навчальних закладів щорічна основна відпустка надається тривалістю до 56 календарних днів у порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» від 14 квітня 1997 р. №346.

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про відпустки», сезонним працівникам (наприклад гардеробникам поліклінік, диспансерів), а також тимчасовим працівникам відпустка надається пропорційно до відпрацьованого ними часу.

Додаткові щорічні відпустки

Додаткова щорічна відпустка медичним працівникам надається за особливий характер праці. Тривалість цієї відпустки встановлюється за Списком виробництв, робіт, професій і посад працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, що дає право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці (Додаток № 2 до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає

право на щорічні додаткові відпустки із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці» від 17 листопада 1997 р. № 1290 {далі— Постанова № 1290), зі змінами та доповненнями, останні з яких внесено до розділу «Охорона здоров'я» постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін у додатки 1 і 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1290» від 16 грудня 2004 р. № 1674 (далі — Постанова № 1674). Додаткова щорічна відпустка за особливий характер праці надається у повному передбаченому обсязі в разі, коли працівник працював у цих умовах повний робочий рік. До стажу роботи, що дає право на додаткові щорічні відпустки, зараховується:

час фактичної роботи з особливим характером праці, якщо працівник зайнятий в цих умовах не менше половини тривалості робочого дня, встановленої для працівника цього виробництва, цеху, професії або посади;

час щорічних основної та додаткової відпусток за роботу зі шкідливими, важкими умовами і за особливий характер праці.

Для більшості категорій працівників закладів охорони здоров'я встановлено додаткову відпустку тривалістю 7 календарних днів.

Досить часто на практиці виникають ускладнення з визначенням тривалості додаткової відпустки таким категоріям працівників закладів охорони здоров'я, як медичний реєстратор, дезінфектор, сестра-господиня та деякі інші категорії медичного персоналу, які раніше називалися «молодший медичний персонал». Справді, у першій редакції Списку виробництв, робіт, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за особливий характер праці, у розділі «Загальні професії медичних працівників закладів та установ охорони здоров'я» було вписано позицію про те, що молодший медичний персонал закладів і установ охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення мав право на додаткову відпустку тривалістю 7 календарних днів, і до кінця 2004 року всі використовували цю норму. Але 16 грудня 2004 р. Постановою № 1674 було внесено зміни у додатки 1 та 2 до Постанови № 1290, за якими, зокрема, слова «персонал медичний середній та молодший» замінили словами «молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри з догляду за хворими, молодші медичні сестри». Отже, нині право на додаткову відпустку тривалістю 7 календарних днів мають усі молодші медичні сестри з догляду за хворими та молодші медичні сестри закладів охорони здоров'я, освіти, соціального захисту.

Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників системи охорони здоров'я, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117, посади медичного реєстратора та сестри-господині віднесено до категорії технічних службовців, а посада

дезінфектора — до категорії робітників. Нині ці працівники втратили право на додаткову відпустку як молодший медичний персонал будь-якого закладу охорони здоров'я.

Додаткову відпустку реєстраторам медичним, які працюють з психічно хворими людьми в психоневрологічних, наркологічних диспансерах, сьогодні можна надати через колективний договір як додаткову пільгу за рахунок власних, зароблених колективом коштів (бюджетні кошти у цьому разі використовувати не можна).

Разом з тим слід взяти до уваги, що дезінфектори санітарно-профілактичних закладів, зайняті в осередковій, камерній та профілактичній дезінфекції, а також санітарка камерної дезінфекції мають право на додаткову щорічну відпустку тривалістю 7 календарних днів.

Право на 7 календарних днів додаткової щорічної відпустки мають також реєстратори медичні, що зайняті в архіві, та сестра-господиня психіатричних (у тому числі дитячих), психоневрологічних, наркологічних закладів охорони здоров'я. Додаткова відпустка тривалістю 11 календарних днів за особливий характер роботи встановлена для таких категорій працівників будь-яких закладів охорони здоров'я:

лікар-анестезіолог-реаніматолог, сестра-анестезистка медична, а також лікар та молодший спеціаліст з медичною освітою (крім лікаря-лаборанта та лаборанта) відділень (груп) анестезіології-реанімації та палат для реанімації та інтенсивної терапії;

працівники, безпосередньо зайняті рентгенодіагностикою, флюорографією на ротаційній рентгенотерапевтичній установці з візуальним контролем;

середній та молодший медичний персонал рентгенівських, флюорографічних кабінетів та установок, який допомагає лікареві під час виконання ним робіт з рентгенодіагностики, флюорографії, на рентгенотерапевтичній установці з візуальним контролем;

працівники, безпосередньо зайняті на роботах з відкритими радіоактивними речовинами, що відповідає II класу робіт;

працівники, безпосередньо зайняті на гамма-терапії та експериментальному гамма-опроміненні у палатах з обслуговування хворих з накладеними радіоактивними препаратами або з гамма-установками;

медичні працівники, які працюють в інших закладах охорони здоров'я (спеціалізованих структурних підрозділах):

а) лікарі, молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри з догляду за хворими, молодші медичні сестри, які працюють у венерологічних стаціонарах закритого типу;

б) керівники і фахівці, а також лікарі, молодші спеціалісти з медичною освітою, які безпосередньо працюють у барокамерах та кесонах;

в) персонал центрів і відділень мікрохірургії, який безпосередньо виконує хірургічні операції з імплантації пальців, кісток, сегментів кінцівок, у пластичній мікрохірургії, мікросудинній хірургії;

г) лікар-фтизіатр інфекційної та туберкульозної лікувально-профілактичної установи, який систематично виконує рентгенодіагностичні дослідження;

д) лаборант (у тому числі лікар-лаборант, керівник лабораторії, а також перукар (перукар-модельєр 2-го і 1-го класу) та психолог і фізіолог, які безпосередньо та повний робочий день працюють у психіатричній (психоневрологічній), у тому числі дитячій, нейрохірургічній, наркологічній лікувально-профілактичній установі, відділенні, палаті та кабінеті або в аналогічних установах соціального захисту чи спеціалізованих закладах освіти для розумово відсталих дітей та дітей з ураженням центральної нервової системи з порушенням психіки, у дитячих будинках-інтернатах для сліпих та глухонімих дітей;

е) лікар, молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри з догляду за хворими, молодші медичні сестри, безпосередньо зайняті на роботах з медичними генераторами УВЧ потужністю 200 Вт та більше, протичумних установ (станцій, загонів, відділень, лабораторій, інститутів);

є) лаборант (у тому числі лікар-лаборант) лікувально-трудового профілакторію для примусового лікування осіб, хворих на хронічний алкоголізм.

Додаткова відпустка тривалістю 18 календарних днів установлюється для таких категорій працівників:

працівники клінічного подвір'я лепрозорію та протилепрозного відділення, відділу, кабінету, пункту;

лікар-керівник, його заступник-лікар (з ненормованим робочим днем), сестра медична головна психоневрологічної, наркологічної установи;

лікар-керівник, його заступник-лікар (з ненормованим робочим днем) дитячої психіатричної (психоневрологічної) установи, відділення, палати, кабінету, будинку дитини для розумово відсталих дітей з ураженням

центральної нервової системи з порушенням психіки, дитячі будинки-інтернати для сліпих та глухонімих дітей;

лікар (у тому числі керівник), молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри, ентомолог, біолог, зоолог, віварник відділу особливо небезпечних інфекцій санітарно-профілактичних установ;

лікар-епідеміолог, лікар-вірусолог, лікар-бактеріолог (у тому числі керівник структурного підрозділу), ентомолог, молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри з догляду за хворими, віварник, які безпосередньо працюють з живими культурами (зараженими тваринами): бруцельозу, вірусного гепатиту, геморагічної гарячки, жовто гарячки, ку-гарячки та інших рикетсіозів, мелоїдозу, натуральної віспи, орнітифу, полімієліту, пситакозу, сапу, сибірки, висипного тифу, туляремії, вуличного сказу та енцефалітів, а також в осередках та ензоотичних районах з цими захворюваннями санітарно-профілактичних установ;

начальник, лаборант, інструктор-дезінфектор, дезінфектор, епідеміолог та помічник ентомолога ентомологічного загону з боротьби з кліщовим енцефалітом та трансмісійними захворюваннями санітарно-профілактичних установ;

працівники центрів з профілактики та боротьби зі СНІДом закладів та спеціалізованих відділень закладів охорони здоров'я, що призначені для лікування хворих на СНІД та ВІЧ-інфікованих, а також лабораторій, кабінетів, відділів, відділень та закладів охорони здоров'я, на які покладено органами охорони здоров'я обстеження населення з ВІЧ-інфекцій та дослідження крові, біологічних рідин, отриманих від хворих на СНІД та ВІЧ-інфікованих;

автоклавник, препаративний протичумної установи;

працівники, безпосередньо зайняті на роботах з відкритими радіоактивними речовинами I класу робіт;

працівники, безпосередньо зайняті на гамма-терапії та експериментальному гамма-опроміненні з гамма-препаратами у радіоманіпуляційних кабінетах та лабораторіях.

Додаткова відпустка тривалістю 25 календарних днів надається:

а) у психіатричних (психоневрологічних), геріатричних, нейрохірургічних, наркологічних лікувально-профілактичних закладах та установах, відділеннях, палатах та кабінетах, а також в установах (відділеннях) соціального захисту населення психоневрологічного та геріатричного типу та

в спеціалізованих будинках-інтернатах для осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі, таким категоріям працівників:

інструктор виробничого навчання робітників масових професій;

інструктор з культмасової роботи, культорганізатор, баяніст;

керівник музичний (працівник), керівник гуртка установ соціального забезпечення;

лікар (у тому числі лікар — керівник відділення, кабінету), крім лікаря-лаборанта;

майстер лікувально-виробничих (трудових) майстерень та підсобних сільських господарств для психічно хворих;

науковий співробітник, який безпосередньо працює з хворими;

молодші спеціалісти з медичною освітою (крім лаборанта);

молодші медичні сестри з догляду за хворими, молодші медичні сестри та обслуговуючий персонал (буфетник, офіціант, робітники з обслуговування лазні, нянька, прибиральник виробничих приміщень);

б) у дитячих психіатричних (психоневрологічних) лікувально-профілактичних закладах та установах, відділеннях, палатах та кабінетах (крім призначених для лікування дітей з ураженням центральної нервової системи без порушення психіки); в установах, відділеннях соціального захисту населення, у школах (класах), школах-інтернатах, дитячих будинках (групах), дитячих будинках-інтернатах (групах), дитячих садках (групах) та будинках дитини (групах) для розумово відсталих дітей та дітей з ураженням центральної нервової системи з порушенням психіки; у дитячих будинках-інтернатах для сліпих та глухонімих дітей таким категоріям працівників:

інструктор з організаційно-масової роботи, культорганізатор, баяніст;

інструктор виробничого навчання робітників масових професій;

лікар (у тому числі лікар — керівник відділення, кабінету), крім лікаря-лаборанта;

майстер лікувально-виробничих (трудових) майстерень;

науковий співробітник, який безпосередньо працює з хворими; молодші спеціалісти з медичною освітою (крім лаборанта);

молодші медичні сестри з догляду за хворими, молодші медичні сестри та обслуговуючий персонал (буфетник, офіціант, робітник з обслуговування лазні, нянька, помічник вихователя, прибиральник виробничих приміщень), сестра-господиня;

в) у закладах (відділеннях) швидкої та екстреної медичної допомоги:

лікар-психіатр;

молодші спеціалісти з медичною освітою та молодші медичні сестри з догляду за хворими;

молодші медичні сестри, які надають медичну допомогу та евакуюють психічно хворих;

водій автомобіля, який одночасно виконує обов'язки санітара з евакуації психічно хворих.

г) у лікувально-трудовах профілакторіях для примусового лікування осіб, хворих на хронічний алкоголізм та наркоманію:

лікар (у тому числі керівник відділення, кабінету), крім лікаря-лаборанта;

молодші спеціалісти з медичною освітою (крім лаборанта та статистика медичного) та молодші медичні сестрам з догляду за хворими, молодші медичні сестри.

Додаткова відпустка тривалістю 32 календарні дні надається таким категоріям працівників:

директор (начальник) протичумної установи та його заступник з науки, виробництва, а також завідувач (начальник) протичумної лабораторії та відділу (відділення);

лікарі, зоолог, ентомолог, науковий співробітник, технічний керівник протичумної установи (станції, загону, відділення, лабораторії, інституту).

Додаткова щорічна відпустка може надаватися і за ненормований робочий день. Ненормований робочий день — це особливий режим робочого часу, який встановлюється для певної категорії працівників у разі неможливості нормування часу трудового процесу. У разі потреби ця категорія працівників виконує роботу понад нормальну тривалість робочого часу (ця робота не вважається наднормовою). Міра праці у цьому разі визначається не тільки тривалістю робочого часу, а й колом обов'язків та обсягом виконуваних робіт (навантаженням). Як компенсація за виконаний обсяг робіт, міру напруженості, складність і самостійність у роботі, необхідність періодичного

виконання службових завдань понад встановлену тривалість робочого часу надається додаткова відпустка до семи календарних днів.

Конкретна тривалість додаткової відпустки встановлюється колективним договором по кожному виду робіт, професій та посад чи трудовим договором. Ненормований робочий день на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форм власності, може застосовуватися для керівників, спеціалістів і робітників, саме серед яких зокрема:

особи, праця яких не піддається точному обліку в часі;

особи, які розподіляють час для роботи на свій розсуд.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади за погодженням з галузевою профспілкою можуть затверджувати орієнтовні переліки робіт, професій і посад працівників з ненормованим робочим днем.

Типовий перелік посад працівників з ненормованим робочим днем було затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я СРСР від 28 червня 1989 р. № 384, але нині він не застосовується на території України відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про доповнення до наказу МОЗ України від 18.04.96 № 81 «Про визнання наказів МОЗ СРСР такими, що не застосовуються в Україні» від 28 листопада 2000 р. № 310. Разом з тим новий орієнтовний перелік робіт, професій і посад працівників з ненормованим робочим днем у галузі охорони здоров'я не затверджено. Тому установи та заклади охорони здоров'я можуть самостійно в колективному договорі визначати категорії працівників з ненормованим робочим днем та встановлювати їм додаткову тривалість відпустки.

На працівників з ненормованим робочим днем поширюється встановлений на підприємстві, в установі, організації режим робочого часу. У зв'язку з цим власник або уповноважений ним орган не мають права систематично залучати працівників, які працюють за таким режимом, до роботи понад встановлену тривалість робочого часу.

Додаткова відпустка за ненормований робочий день надається пропорційно часу, відпрацьованому на роботі, посаді, що дають право на цю відпустку.

Ненормований робочий день не застосовується для працівників, зайнятих на роботі з неповним робочим днем. Для працівників, які працюють на умовах неповного робочого тижня, ненормований робочий день може застосовуватися.

Відпустка у зв'язку з навчанням

Відповідно до статті 15 Закону «Про відпустки» працівникам, які успішно навчаються без відриву від виробництва у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання, надаються додаткові оплачувані відпустки:

1) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на першому та другому курсах у вищих навчальних закладах:

- першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання — 10 календарних днів,

- третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання — 20 календарних днів,

- незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання — 30 календарних днів;

2) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на третьому і наступних курсах у вищих навчальних закладах:

- першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання—20 календарних днів,

- третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання — 30 календарних днів,

- незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання — 40 календарних днів;

3) на період складання державних іспитів у вищих навчальних закладах незалежно від рівня акредитації — 30 календарних днів;

4) на період підготовки та захисту дипломного проекту (роботи) студентам, які навчаються у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами - навчання першого та другого рівнів акредитації, — два місяці, а у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації— чотири місяці.

Тривалість додаткових оплачуваних відпусток працівникам, які здобувають другу (наступну) вищу освіту за заочною (вечірньою) формою навчання в навчальних закладах післядипломної освіти та вищих навчальних закладах, що мають у своєму підпорядкуванні підрозділи післядипломної освіти, визначається як для осіб, які навчаються на третьому і наступних курсах вищого навчального закладу відповідного рівня акредитації.

Працівникам, допущеним до складання вступних іспитів в аспірантуру з відривом або без відриву від виробництва, для підготовки та складання іспитів надається один раз на рік додаткова оплачувана відпустка з розрахунку 10 календарних днів на кожний іспит.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі та успішно виконують індивідуальний план підготовки, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів та за їх бажанням пролом чотирьох років навчання — один вільний від роботи день на тиждень з оплатою його в розмірі 50 відсотків середньої заробітної плати працівника.

Крім того, працівникам цієї категорії протягом четвертого року навчання надається, за їх бажанням, ще один вільний від роботи день на тиждень без збереження заробітної плати. Для працівників, які навчаються у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості, законодавством може встановлюватись інша тривалість відпусток у зв'язку з навчанням.

Соціальні відпустки

У працівника є право на соціальні відпустки. До соціальних відпусток належать: відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, додаткова відпустка працівникам, які мають дітей.

Головний державний інспектор

І.Заєць